דפוסי הפעלתם של סוכני מודיעין בישראל על ידי חזבאללה

גיל ריזה

חוקר עצמאי

פעילותם של ארגוני הטרור כוללת הפעלת יחידות מודיעין שנועדו בעיקר להשגת מידע רב ערך עבורם על אודות יריביהם, לצורך תכנון התקפות טרור וביסוס מודיעין מסכל, במטרה לצמצם את איסוף המודיעין על הארגון מצד היריב. במחקר המוצג במאמר זה מובא ניתוח, במגבלות התשתית האמפירית, של דפוסי הפעלתם של סוכני מודיעין בישראל על ידי חזבאללה. מטרת המחקר היא לחשוף את שיטות הפעלת הסוכנים של חזבאללה בישראל ולהאיר את מעמדו של המודיעין האנושי (יומינט HUMINT) במאמצי המודיעין של חזבאללה, וזאת בהתבסס על ניתוח תוכן כמותני ואיכותני של 21 פסקי דין כנגד 41 תושבים ישראלים, גברים ונשים, שהואשמו בישראל בריגול לטובת חזבאללה בין השנים 2000-2021. פעילותם של מרבית הסוכנים נחשפה על ידי המודיעין המסכל הישראלי בתוך זמן קצר, והפעלתם לא הסבה נזק משמעותי ממשי לישראל.

מילות מפתח: חזבאללה, מודיעין, מודיעין אנושי, מודיעין מסכל, ריגול, סוכנים, אידיאולוגיה, תגמול, פסיכולוגי־נפשי.

מבוא

ריגול של אזרחים נגד מדינתם מבוסס במידה רבה על ארבעה מניעים מרכזיים: מניע אידיאולוגי, כאשר לסוכן יש התנגדות מוסרית ואידיאולוגית למשטר או למדינה והוא מוכן לרגל נגד מדינתו כמימוש של ההתנגדות; מניע תגמול חומרי, רפואי, סמלי או אחר, שהסוכן מבקש להשיג באמצעות הסכמתו לרגל; מניע של נקמה, כשהסוכן מבקש לנקום במדינתו על פעולה או חוויה שלילית שאותה הוא חווה, וכן מניע פסיכולוגי־נפשי שמבוסס על היבט נפשי באישיות (Lillbacka, 2017; Thompson, 2014).

חזבאללה הצליח לאורך השנים לגייס בישראל סוכני מודיעין שסיפקו לארגון מידע מגוון על ישראל.

מדינות עוסקות במודיעין ומקימות לשם כך ארגוני מודיעין לאומיים, וגם ארגוני טרור פיתחו לאורך השנים יכולות מודיעין ובכלל זה יכולות יומינטיות — מודיעין אנושי. ארגוני טרור, בדומה למדינות, בונים באזורים שהם נוכחים ופועלים בהם יכולות מודיעיניות למטרות ביטחון פנים, יכולות סיכוליות כנגד פעילות ארגוני מודיעין יריבים ומודיעין לצרכים אופרטיביים, טקטיים ואסטרטגיים — להפעלת טרור לסוגיו (Gentry, 2016). בהפעלת המודיעין על ידי ארגוני טרור ניכרות חולשות רבות — בעיקר מול המדינה היריבה — כדוגמת מחסור במשאבים, יעילות גבוהה של המודיעין המסכל של המדינה (Tsichritzis, 2015) ובעיות הנובעות מאופיים של ארגוני טרור ומהתרבות הארגונית שלהם, כשלעיתים חלק מהארגונים אינם מאפשרים חופש ביטוי ומחשבה ומקשים על ניתוח איכותי של תוצרי המודיעין (Bitton, 2019). עם זאת, ארגוני טרור הצליחו במרוצת השנים לפתח יכולות מודיעין מגוונות שכללו הפעלת סוכנים, תצפיות ומעקבים, אשר הובילו להתקפות טרור מוצלחות (Riedel, 2011).

משנות ה־90 ואילך מפעיל ארגון חזבאללה יחידות מודיעין הכוללות מודיעין מסכל ומודיעין למטרת ביצוע פעולות צבאיות בתוך לבנון ומחוצה לה (Wege, 2016). יחידות המודיעין של חזבאללה חולקו לא פעם לתחומי פעילות שונים, כמו יחידה 910 שעוסקת במבצעים ובמודיעין במדינות זרות; יחידה 1800 העוסקת במבצעים ובאיסוף מודיעין במדינות השכנות לישראל; ויחידה 133 שנועדה לבצע פיגועים ולאסוף מודיעין בשטח מדינת ישראל (בוחבוט, 2016; Wege, 2016).

חזבאללה הצליח לאורך השנים לגייס בישראל סוכני מודיעין שסיפקו לארגון מידע מגוון על ישראל, אך הנזק שנגרם לישראל לא תמיד היה ברור. היה זה בעיקר נזק פוטנציאלי שעלול להיחשף בעימות המזוין הבא מול חזבאללה. תושבי ישראל שבחרו לעסוק בריגול למען חזבאללה עשו זאת לרוב מתוך מניעים כספיים ואידיאולוגיים (קוליק, 2009). חרף העובדה כי מעת לעת נחשפו בתקשורת הישראלית פרשיות ריגול למען חזבאללה, המחקר על תופעת הסוכנים הישראלים שבוחרים לסייע לחזבאללה בתחום המודיעין מצומצם יחסית. ראוי בהחלט להדגיש את המחקר של קוליק (2009), שנחשב לאחד המחקרים המוקדמים בתחום הפעלת סוכנים ישראלים לצורכי מודיעין עבור חזבאללה. מחקר זה מצא בין היתר כי חזבאללה הרחיב את גיוס הסוכנים מעבר לעסקאות סמים בלבד, והראה כי חזבאללה החל להרחיב את איסוף המודיעין בכל תחומי מדינת ישראל ולא רק בגבול הצפון.

ואולם מחקרו של קוליק ישן יחסית ואינו כולל מקרי ריגול רבים שנחשפו לאורך השנים. חסר בו מידע רב על מעשי הריגול, כמו משך פעילותם של הסוכנים, שיטות גיוס חדשות (ברשתות חברתיות באינטרנט) ומאפיינים דמוגרפיים לרבות גיל ותעסוקה של הסוכנים. המחקר של קוליק מתאר בעיקר מספר מקרי ריגול מפורסמים כמו סגן־אלוף בצה״ל שעסק בסחר בסמים ובריגול, רשתות סמים גדולות שפעלו בשיתוף עם חזבאללה וסטודנטים שלמדו בחו״ל ונפגשו שם עם פעילי חזבאללה.

מטרת המחקר הנוכחי היא להציג את שיטות הפעלת הסוכנים של חזבאללה בישראל ולנסות להקיש מהממצאים ומניתוחם מהם מאפייני המודיעין האנושי של חזבאללה, וזאת על בסיס 21 פסקי דין של 41 תושבים ישראלים שעסקו בריגול לטובת חזבאללה, אשר נדונו בבתי המשפט בישראל בין השנים 2000-2021. הממצאים האמפיריים והאיכותניים מאפשרים ללמוד על אופן גיוסם והפעלתם של הסוכנים, על מאפייני הסוכנים, על המניעים לביצוע מעשי הריגול, על משך פעילות הסוכנים (לצד הסבר על תהליכי הסיכול שהשב״כ מבצע כחלק מתפקידו הרשמי — סיכול ריגול בישראל) ועל אופן גיוסם והפעלתם של הסוכנים.

בחלקו הראשון של המאמר אציג את נושא הריגול, המודיעין וארגוני הטרור. בחלק זה מובאות תחילה הגדרות של ריגול ומודיעין ומתוארים המניעים לריגול, חשיבות המודיעין עבור ארגוני טרור, אתגרי המודיעין של ארגוני הטרור וכן תיאור קצר של הפעלת המודיעין של חזבאללה נגד ישראל. לאחר מכן יוצגו המתודולוגיה המחקרית ושיטת המחקר, קריטריונים לבדיקה

ואוכלוסיית המחקר. בהמשך יוצג פרק הממצאים של המחקר האמפירי־איכותני שהתגבשו מניתוח מקרי המבחן (41 נאשמים). אחתום את המאמר בסיכום ובמסקנות עיקריות.

ריגול, מודיעין וארגוני טרור

הגדרות

ההגדרה של ריגול לפי החוק הישראלי, היא: "(א) מי שמסר ידיעה והתכוון לפגוע בביטחון המדינה [...] (ב) מי שהשיג, אסף, הכין, רשם או החזיק ידיעה והתכוון לפגוע בביטחון המדינה [...]" (חוק העונשין תשל"ז-1977, (סעיף 112). כלומר ריגול הוא מעשה של איסוף מידע בפועל והעברתו לגורם אחר שאינו מורשה, והוא נועד לפגוע בביטחון המדינה.

הגדרה של מסירת ידיעה לאויב היא: "מי שביודעין מסר ידיעה לאויב או בשבילו [...]; היתה הידיעה עלולה להיות לתועלת האויב[...]; התכוון בכך לפגוע בביטחון המדינה [...]; גרם ברשלנות שתימסר לאויב או בשבילו ידיעה העלולה להיות לתועלתו [...]" (חוק העונשין תשל"ז-1977 סעיף 111). כלומר מסירת ידיעה לאויב, בניגוד לריגול, אינה משלבת בהכרח רק כוונה לפגוע במדינה, והמעשה יכול להתבצע גם מתוך רשלנות. מתוך פרשנות זו אפשר להבין גם את ההגדרה של מודיעין, שהיא המידע עצמו שמושג באמצעות פעולת ריגול.

המניעים לריגול

המניעים לריגול כנגד המדינה או הארגון שאליהם הפרט משויך מבוססים לרוב על ארבעה יסודות מרכזיים: אידיאולוגיה, תגמול, נקמה ויסוד פסיכולוגי־נפשי (Thompson, 2014). אף כי מניעים אלו לרוב זוהו מבחינה היסטורית עם מקרי ריגול נגד מדינות, ישנן דעות המדגישות כי המניעים של סוכנים לפעול לטובת האינטרסים של ארגוני טרור ולספק להם מודיעין על המדינה או על הארגון שבו הם פועלים מבוססים גם הם על מניעים דומים, אך בדגש על מניעים אידיאולוגיים וכספיים (שב"כ, 2014; Harber, 2009). המניע האידיאולוגי לריגול נחשב לאחד המניעים החזקים, משום שמדובר על תפיסות ואמונות של הסוכן שהוא עושה את המעשה הנכון למען מטרה נכונה, שבה הוא מאמין ורוצה לקדמה. הסוכן האידיאולוגי, גם אם מדובר בבגידה במדינת הלאום שלו, עדיין רואה במשימת הריגול חובה מוסרית שעליו לבצע (Thompson, 2014).

מניע שני הוא התגמול, שיכול להיות כספי, שווה ערך כסף וטובות הנאה. המניע של תגמול מבוסס על תפיסה שלפיה נסיבות חייו של הסוכן מחייבות אותו או הרגילו אותו להשיג את התגמול הנדרש. למשל מניע כספי יכול להיות מבוסס על חוב כספי שאליו נקלע הסוכן, או קושי לכלכל את עצמו ואת משפחתו. ארגוני מודיעין בעולם משקיעים סכומי כסף, שווה כסף וטובות הנאה כדי לשכנע סוכנים לפעול למענם ולספק להם מידע (Lillbacka, 2017). נקמנות היא מניע נוסף שמהווה בסיס להפעלת סוכנים. לעיתים אנשים פועלים נגד מדינתם או נגד הארגון שבו הם חברים מתוך תחושת נקמה והתמרמרות על תהליך שאותו הם חוו מצד המדינה או הארגון (Thompson, 2014).

המניע הרביעי הוא פסיכולוגי־נפשי. הכוונה היא לאופי ולמבנה האישיות של האדם (Thompson, 2014). למשל אדם עשוי להיות מודאג מבעיות אישיות, או שיש לו צורך לרַצות ולעזור לאחרים, בעיות אגו, הפרעות אישיות, התנהגויות אנטי־חברתיות, בעיות פסיכופתיות, מוגבלות נפשית, נרקיסיזם, חוסר בגרות וצורך חזק בסיפוקים. לעיתים מניעים אישיים עמוקים מבוססי רגש דוחפים את האדם לעסוק בריגול נגד המדינה והחברה שאליה הוא שייך (Lillbacka, 2017). גישה נוספת מציינת כי לעיתים המניע לריגול אינו מבוסס בהכרח על גורם אחד כי אם על גורמים משולבים כמו מניע אידיאולוגי ותגמול, מניע פסיכולוגי בשילוב נקמה או שילובים אחרים (Thompson, 2014).

המניע האידיאולוגי מוגדר לא פעם כמניע החזק ביותר שמשפיע על אדם לרגל, משום שמדובר במניע המבוסס על תחושת חובה מוסרית כאשר אדם חש צורך אמיתי לעסוק בריגול ולאורך זמן. המניע הכספי, על אף היותו נפוץ למדי (Lillbacka, 2017), נחשב לא פעם למניע פחות יציב ולעיתים קצר טווח, משום שלעיתים הסוכן סבור כי היקף הנזק הפוטנציאלי של הריגול והחשש להיתפס עולים על היתרונות מן התשלום שהוא מקבל. כמו כן, מפעיליו של הסוכן לא תמיד יסכימו להיענות לדרישות הכספיות שלו, ובשל כך עלול להתעורר משבר בהפעלת הסוכן (Lillbacka, 2017; Thompson, 2014).

באופן דומה, מניע הנקמנות גם הוא קצר טווח, משום שהסוכן עשוי לסיים את פעולת הריגול שלו כאשר יסיק כי הוא הגשים את שאיפת הנקם שלו. המניע הפסיכולוגי־נפשי נחשב למניע מורכב בהפעלת הסוכן ולעיתים גם לא יציב לאורך זמן, משום שהמניע אינו בהכרח מיידי אלא עלול להתגבש ולהציף את הסוכן לאורך זמן, הוא עלול לנבוע מבעיה נקודתית שעשויה לחלוף לאחר תקופה לא מוגדרת, ולעיתים מדובר על בעיה נפשית־פסיכולוגית ממושכת (Lillbacka, 2017). המניעים שמעודדים אנשים לרגל אחר מדינתם או אחר גורמים אחרים משמשים סוכנויות מודיעין מדינתיות ושאינן מדינתיות בעת גיוס סוכנים לשורותיהם.

הפעלת מודיעין על ידי ארגוני טרור — דפוסי הפעלה ואתגרים

בראייתה של המדינה הפעלת מודיעין נועדה בעיקרה לממש ארבעה יעדים מרכזיים: ביטחון פנים להגנה על המדינה מפני אלימות וחתרנות; פעולות אסטרטגיות או טקטיות גלויות, חשאיות וסמויות; קבלת החלטות ועיצוב מדיניות; סיכול פעולות מודיעין זר. בדומה לכך, ארגונים לא־מדינתיים כמו מוסדות לא־ממשלתיים, ארגוני מסחר וארגוני טרור מפעילים גם הם מודיעין לצורך מימוש היעדים הללו (Gentry, 2016).

באמצעות המודיעין האנושי והשימוש בטכנולוגיות, ארגוני טרור השיגו לא פעם הצלחות גדולות מול מדינות יריבות ואף גרמו נזק לארגוני מודיעין בעלי מוניטין גבוה.

ארגונים לא־מדינתיים הם ארגונים שאינם ממלכתיים או ממשלתיים, למרות שלפעמים הם נוצרים על ידי מדינות. ארגונים לא־מדינתיים יכולים להיות בעלי אופי מגוון כמו ארגונים חברתיים, ארגוני סביבה ואפילו ארגונים צבאיים לוחמניים כדוגמת ארגוני טרור. ארגונים לא־מדינתיים מפעילים יכולות מודיעין במטרה לממש את ארבעת יעדי המודיעין כפי שהמדינה מנסה להגשימם. ואולם כאשר מתמקדים בארגון טרור, הגישה הנפוצה היא כי ארגונים אלו מפעילים יכולות מודיעין בעיקר לצורך תכנון פעולות התקפיות ולטובת מודיעין מסכל, שנועד להגן על הארגון מפני חדירה של יריבים (Gentry, 2016).

ארגוני טרור מפעילים מודיעין באופן מאורגן ומחושב בדומה למודיעין המופעל על ידי מדינות. שיטות האיסוף כוללות בין היתר השגת מידע באמצעים טכנולוגיים ובעזרת אנשים. מודיעין טכנולוגי כולל בין השאר מודיעין אותות (Signals Intelligence — SIGINT) המבוסס על יירוט תשדורות אלקטרוניות כמו שיחות טלפון ותקשורת מחשבים; מודיעין חזותי (Visual Intelligence — VISINT) המבוסס על תמונות לוויין או כלי טיס ותצלומים אחרים; ומודיעין ממקורות גלויים (Open Source Intelligence — OSINT), שמבוסס בחלקו על טכנולוגיות כמו אינטרנט ומאגרי מידע ממוחשבים שחשופים לציבור הרחב, וכן על שימוש בכלים שאינם טכנולוגיים כמו ספרים, מפות, עיתונות ועוד. לצד המודיעין הטכנולוגי קיים מודיעין אנושי (Human Intelligence — HUMINT) שבו אתמקד במאמר זה. מודיעין אנושי מבוסס על איסוף מודיעין המופק מעדויות ופרשנויות של אנשים, או מאנשים שמביאים בעצמם את המידע בצורה גולמית כמו מסמכים. מודיעין זה עשוי לעיתים להיות פחות אמין אך הוא יכול לספק תובנות על עובדות, אירועים ותהליכים שמודיעין אותות ומודיעין חזותי אינם מצליחים להסביר (Gentry, 2016).

באמצעות המודיעין האנושי והשימוש בטכנולוגיות, ארגוני טרור השיגו לא פעם הצלחות גדולות מול מדינות יריבות ואף גרמו נזק לארגוני מודיעין בעלי מוניטין גבוה. כך למשל ארגון אל־קאעדה הצליח בשנת 2009 להפעיל סוכן כפול כנגד ה־CIA האמריקאי. הסוכן הצליח לרגל אחר ה־CIA שפעל באפגניסטן, לזהות סוכנים של הארגון, לחדור למבנים מאובטחים של ה־CIA באפגניסטן וגם להרוג קציני מודיעין אמריקאים. דוגמה נוספת לאיכות המודיעין של ארגוני טרור מובאת בניתוח הפיגוע שהתרחש בעיר מומבאי בהודו בשנת 2008. הפיגוע שבוצע על ידי עשרה מחבלים מארגון לשקר־א־טייבה גרם למאות הרוגים ופצועים ולמצור על עיר בת 14 מיליון תושבים. לקראת הפיגוע נאסף מודיעין רב שכלל את בחינת סדרי האבטחה בגבול הימי בין הודו לפקיסטן, סדרי אבטחה במבני היעד לפיגוע, מעקב אחר אישים וזיהוי מטרות פוטנציאליות לקראת הפיגוע. תהליך איסוף המודיעין נמשך חודשים רבים, ורק בסופו התגבשה התשתית המבצעית המתאימה לביצוע הפיגוע (Riedel, 2011).

חרף ההצלחות והדמיון בשיטות איסוף המודיעין של מדינות ושל ארגוני טרור, עדיין יש פערים מהותיים בין מודיעין של מדינה לזה של ארגון טרור. כך למשל, מגבלות משפטיות, פוליטיות ולאומיות שחלות על מדינות בהפעלת מודיעין אינן חלות על ארגוני טרור (למשל סוגיית הזכות לפרטיות או החלטה מדינית לא לרגל אחר מדינה כלשהי). ארגוני טרור אינם רואים עצמם מוגבלים בנושאים הללו ומבחינתם הם חופשיים לרגל אחר כל יעד שלדעתם הוא ראוי למעקב (Harber, 2009).

ארגוני טרור אינם נהנים מאותם משאבים אנושיים, טכנולוגיים ותקציביים שיש למדינות. אלו יכולות להשקיע משאבים עצומים לצורך גיוס אנשי מודיעין איכותיים, לבצע הכשרת סוכנים ואנשי מודיעין ברמה גבוהה, לעסוק בפיתוח טכנולוגיות ובהקמת תשתיות לאיסוף וניתוח מודיעין. ארגוני טרור לעומת זאת יתקשו לגייס הון כספי רב שיאפשר להם לפתח תשתיות ריגול ומודיעין גדולות המשתוות לאמצעים העומדים לרשותן של מדינות. גם ארגוני טרור גדולים וכאלה שהוכיחו בעבר יכולות מבצעיות מרשימות, כמו חזבאללה ואל־קאעדה, התאפיינו תמיד במשאבים דלים יחסית בהשוואה ליחידות המודיעין של מדינות, והם התקשו לפתח יכולות ריגול ומודיעין מורכבות עם כוח אדם איכותי וציוד משוכלל (Harber, 2009).

אלא שלמרות הפערים, ארגוני טרור מצליחים בכל זאת לבסס לעצמם תשתיות מודיעין איכותיות למדי.

הם יכולים לגייס סוכנים איכותיים באמצעות שימוש במניעים אידיאולוגיים ובמניעי נקמה. זהות דתית משותפת בין הארגון לבין מתגייסים פוטנציאליים, יסודות אידיאולוגיים משותפים ותחושת שנאה משותפת כלפי האויבים יכולים להיות קרקע טובה לגיוס הון אנושי לארגוני טרור שמתקשים בגיוס סוכנים על בסיס תגמולים (Tsichritzis, 2015). ארגוני טרור מתמודדים עם בעיות טכנולוגיות כמו עלויות גבוהות של מוצרי מעקב טכנולוגיים או מורכבות הפעלתם בעזרת חלופות טכנולוגיות זמינות וזולות יחסית. שוק האינטרנט מציע שירותי סייבר מגוונים ולעיתים זולים; כלים טכנולוגיים זמינים כיום ברשת האינטרנט וניתן לרכוש אותם בקלות ובזול. יתר על כן, ארגוני טרור יכולים לעסוק בהונאות סייבר לרבות גניבת כסף ויירוט כרטיסי אשראי — מהלך שיכול להרחיב עבורם את ההון הפיננסי (סיבוני ועמיתיו, 2013). ברם, גם יכולות הסייבר של ארגון טרור מחייבות הון אנושי איכותי, ולכן ארגון טרור תמיד יהיה חייב לגייס גם אנשים בעלי השכלה גבוהה ומיומנויות מתקדמות, ובשל כך מגבלת המשאבים הייתה ועודנה בעיה יסודית מבחינתו.

אתגר נוסף שניצב בפני ארגוני טרור בבואם לאסוף ולהפיק מודיעין נוגע לתרבות הארגונית. ארגוני טרור מבוססים לרוב על מנהיגות אוטוריטרית המגבילה את העמדות המנוגדות למנהיג ומחייבת את חברי הארגון לפעול בהתאם לשיקול דעתו ולעמדותיו של המנהיג. מדובר במגבלה חשובה משום שניתוח המודיעין מחייב חופש מחשבה וחופש ביטוי המאפשרים להטיל ספק בתוצרי המודיעין, לעורר רעיונות חדשים ולנתח תוצרים והתנהגויות של היריב באופן חופשי ומגוון. לכן החלטות שמתקבלות על בסיס ניתוח מודיעיני שגוי עלולות להיות הרות גורל לשלמותו של הארגון (Bitton, 2019).

גם בעיית שיתוף הפעולה המודיעיני עם ארגונים אחרים נחשבת לאתגר עבור ארגוני הטרור. בעוד שמדינות נוטות לשתף פעולה בנושא מודיעין עם בעלות בריתן ובכך הן מרחיבות את המידע המודיעיני שברשותן, ארגוני טרור נוטים להגביל את שיתופי הפעולה עם ארגוני טרור אחרים ועם שחקנים אחרים בשל מאפייני המידור והחשש מפני חדירה לארגון ויריבות בין ארגונים (Gentry, 2016). עם זאת, ארגוני טרור לעיתים נוטים לשתף פעולה אלה עם אלה על בסיס עוינות משותפת נגד יריב, וזה בתורו יכול לסייע גם בשיתוף פעולה מודיעיני (Tsichritzis, 2015).

הפעלת מודיעין של חזבאללה נגד ישראל

המודוס אופרנדי, דפוס הפעולה של חזבאללה מראה כי איסוף מודיעין הוא גורם חשוב בפעילותו של הארגון. דפוס הפעולה של חזבאללה מבוסס על שבע שיטות מרכזיות: איסוף מודיעין לצורכי פעולה; מודיעין מסכל לצמצום חשיפת הארגון בפני יריבים; פעילות דיפלומטית, חינוכית ועסקית לצורך הסתרת פעילות הטרור של הארגון; חדירה לתוך קבוצות מתנגדות לארגון; תכנון לוגיסטי להתקפות עתידיות; גיוס פעילים; והתנקשות ביריבים ובמתנגדי הארגון (Levitt, 2020; Pop & Silber, 2021).

חזבאללה מפתח בהתמדה את יכולות המודיעין שלו. אלו כוללות בין היתר יכולות טכנולוגיות לרבות סייבר, כלי תעופה לאיסוף מודיעין, האזנות, יירוטי תקשורת ועוד, וכן יכולות מודיעין אנושי של גיוס סוכנים בשטחה של ישראל (מיכאל ודוסטרי, 2018; קוליק, 2009). חזבאללה החל לפתח יכולות מודיעין סדורות בעיקר במהלך שנות ה־90, לאחר סיום מלחמת האזרחים בלבנון בשנת 1989 (הסכם טאיף). תחילה הקים הארגון מספר יחידות מודיעין כמו יחידת מודיעין מסכל; יחידת ביטחון ומודיעין צבאי לרשתות מבצעיות בלבנון; ויחידת ביטחון ומודיעין במדינות זרות כדוגמת יחידה 910, שעוסקת במבצעים במדינות זרות לרבות גיוס סוכני מודיעין, איסוף מודיעין לפני מבצע וביצוע פעולות מבצעיות (Wege, 2016).

לאורך השנים, ככל שהתפתחו היכולות המבצעיות של חזבאללה התרחבו היחידות המבצעיות שעוסקות בין השאר גם במודיעין. תחילה הייתה זו יחידה 1800 שעוסקת בפעילות מבצעית ובמודיעין במדינות השכנות לישראל (לרבות בקרב הפלסטינים) משנות ה־90 ואילך. מתוך יחידה זו הוקמה בראשית שנות ה־2000 יחידה 133, שנועדה לבצע פיגועים בישראל ולאסוף מודיעין לקראת מבצעים (בוחבוט, 2016). יחידות מודיעין אלו עסקו גם באיסוף מודיעין הן באמצעות יכולות טכנולוגיות והן באמצעות יכולות אנושיות. בחינת פעילות המודיעין של חזבאללה מתארת כי הארגון מפעיל מודיעין בעיקר לצורכי הכנה לפעולות וגם כמודיעין מסכל למניעה של חדירת היריב לארגון (Shapir, 2017).

ראוי להדגיש כי למרות שחלק מהיחידות של חזבאללה כוללות שילוב של מודיעין ופעולות מבצעיות, הארגון נוהג להפריד בין תחומי מקצוע שונים ואינו ממהר בהכרח להטיל על לוחמיו מספר תפקידים במקביל, אלא מקפיד להציב את האנשים המתאימים ביחידה המתאימה עבורם ועבור חזבאללה. ניהול זה מזכיר במידה רבה פרקטיקה צבאית שלפיה המערכת מחולקת לארגונים שונים ולבעלי תפקידים שונים. כמו כן, חזבאללה נוטה להשקיע מאמצים גדולים בהכשרות מקצועיות של לוחמים ביחידות מבצעיות כמו הכשרה בהרכבת מטענים ותפעול אמצעי לחימה, ורק פעילים בעלי פוטנציאל מבטיח משתלבים במהירות ביחידות

אלו. מנגד תחום המודיעין מופקד לא פעם בידי מגויסים חדשים שטרם הוכיחו את עצמם או בידי פעילים שאינם מיועדים לתפקידי לחימה (Levitt, 2020; Pop & Silber, 2021).

בתחום איסוף המודיעין הטכנולוגי נהנה הארגון השיעי משיתוף פעולה טכנולוגי עם איראן, מהלך שמאפשר לו לשפר את יכולות הסייבר ההתקפי ואיסוף המודיעין (סא״ל ח׳ ועמיתיו, 2021; סיבוני וקרוננפלד, 2015). זמינותם של רחפנים בשוק החופשי מבחינת מחיר, דגמים ותפעולם הפשוט הפכה אותם לכלי מודיעיני זמין ונוח עבור ארגוני טרור, לרבות חזבאללה. לרחפנים אלה יכולת התקפית ויכולת איסוף מודיעין באמצעות מצלמות פשוטות (מבקר המדינה, 2021). חזבאללה עוסק גם באיסוף מידע גלוי הן מהאינטרנט וממאגרי מידע אלקטרוניים והן מחוברות מידע שונות וספרים הזמינים בשוק החופשי (קוליק, 2009). חזבאללה גם הציב מגדלי תצפית סמוך לאזור הגבול עם ישראל (חרף החלטת מועצת הביטחון 1701 משנת 2006 לאחר סיום מלחמת לבנון השנייה, האוסרת על הצבת כוחות צבאיים בדרום לבנון למעט צבא לבנון) ומפעיל אותם באמתלות מגוחכות כדוגמת מגדלי תצפית לשמירה על הטבע, שבהם הוא מציב משקיפים בחזות אזרחית (אתר צה״ל, 2018).

המידע שהעבירו הסוכנים בישראל לחזבאללה הוא מגוון, לרבות מיקומן של תשתיות אזרחיות וצבאיות חיוניות, סדרי כוחות, נקודות גבול ומידע על אמצעי לחימה של צה״ל.

לצד השיטות האמורות, חזבאללה עוסק גם בהפעלת סוכני מודיעין בתוך מדינת היעד. הארגון הצליח לגייס ולהפעיל סוכנים רבים בישראל ובמדינות אחרות בעולם. המודוס אופרנדי של חזבאללה בהפעלת סוכנים מבוסס לעיתים קרובות על שימוש באזרחים מקומיים שאינם לבנונים. מכיוון שמקור פעילותו של חזבאללה הוא בלבנון, אזרחים לבנונים במדינות זרות עלולים במקרים שונים לעורר חשדנות טבעית מצד יחידות המודיעין המסכל של המדינה הזרה. לכן חזבאללה נוטה במקרים רבים להסתמך דווקא על אוכלוסיות מקומיות שאינן לבנוניות לצורך פעולות ריגול ופעולות מבצעיות אחרות. תושבים אלו מספקים כיסוי מצוין עבור הארגון, משום שמדובר באזרחים מקומיים שמכירים את הלכי הרוח במדינה ונהנים מחופש תנועה בתוך מדינתם וכן ביציאה ממנה ובחזרה (שב״כ, 2014; Levitt, 2020; Pop & Silber, 2021).

גיוס סוכני ריגול בישראל למען חזבאללה מזוהה בעיקר עם האוכלוסייה הערבית בישראל, לרבות חבר הכנסת לשעבר עזמי בשארה, שלפי החשד מסר מידע מודיעיני מגוון לחזבאללה במהלך מלחמת לבנון השנייה בשנת 2006, וכן קצין צה״ל ממוצא בדואי בדרגת סגן־אלוף שהעביר מידע מודיעיני לחזבאללה בראשית שנות ה-2000 ותושבים מן השורה באזורים שונים בישראל (קוליק, 2009). עם זאת, לא מדובר רק בסוכנים מקבוצות מיעוט ערביות או בדואיות אלא גם בסוכנים יהודים שהעבירו מידע מודיעיני לחזבאללה במסגרת עסקת סמים שביצעו עם הארגון (ראו להלן: פ 36/03 — מדינת ישראל נ׳ סעד בן ג׳מיל קהמוז).

המידע שהעבירו הסוכנים בישראל לחזבאללה הוא מגוון, לרבות מיקומן של תשתיות אזרחיות וצבאיות חיוניות, סדרי כוחות, נקודות גבול ומידע על אמצעי לחימה של צה״ל. נוסף על כך חזבאללה אף ביקש לאסוף מידע חברתי, לרבות יריבויות פוליטיות, מערכות שלטון, מאבקים חברתיים, מגמות חברתיות ועוד, כדי לזהות נקודות חוזק וחולשה של החברה הישראלית, נקודות תורפה צבאיות ומטרות עתידיות, ואפילו כדי להבין את הלך הרוח בארץ (זיתון ועמיתיו, 2021; קוליק, 2009). הסוכנים הישראלים גויסו לשירות חזבאללה על בסיס מניעים שונים, לרבות מניעים אידיאולוגיים וכלכליים (קוליק, 2009).

הנזק שנגרם בעקבות הפעלת הסוכנים בישראל אינו נזק ישיר בלבד. יש עדויות על כך שחזבאללה הפעיל סוכנים לצורכי פיגועים, אך אלו נתפסו לפני הפיגוע או נפצעו במהלך ההכנות לפיגוע. סוכנים העבירו מידע מודיעיני מגוון לחזבאללה, לרבות מידע צבאי ואזרחי, אשר עלול לשמש בעתיד לצורך התקפות. למשל, מידע המועבר לחזבאללה על מקומות נפילת טילים בישראל יכול לשמש את הארגון בתיקון טיווח הטילים — מהלך שעלול להגדיל בעימות הבא עם חזבאללה את מספר הנפגעים ואת היקף הפגיעה בתשתיות בישראל, ובכך לפגוע בחוסנה של ישראל (קוליק, 2009).

חרף העובדה כי ארגוני טרור שפועלים נגד ישראל הצליחו לאורך השנים לגייס סוכנים שונים, אין כמעט מחקרים בתחום גיוס והפעלת סוכנים ישראלים לאיסוף מודיעין עבור ארגוני טרור, ולכך עשויות להיות שתי סיבות: הראשונה העניין הראשוני והבולט הוא בארגוני מודיעין הפועלים בחסות מדינות ובמסגרתן; הסיבה השנייה היא העניין המאוחר של מדינות במודיעין על ארגוני טרור בעקבות המלחמה העולמית נגד הטרור (שעליה הכריזה ארצות הברית בעקבות פיגועי ה־11 בספטמבר) והמעורבות הגוברת והמשותפת של מדינות במאבק בטרור. לכן החלה בשלב מאוחר יחסית מגמת תנופה

בפרסום מחקרים על אודות פעילותם של ארגוני טרור ויחידות המודיעין שלהם (Strachan-Morris, 2019).

בהקשר הישראלי, ככל הידוע המחקר של קוליק (2009) הוא היחידי בתחום שהתמקד בהפעלת סוכנים ישראלים לצורכי מודיעין עבור חזבאללה. הוא נחשב למחקר ייחודי שבו מתוארים מספר מקרים של סוכנים ישראלים שפעלו בשירות המודיעין של חזבאללה. ממצאים בולטים וחשובים במחקר של קוליק חשפו כי חזבאללה הרחיב את ניסיונות איסוף המודיעין בישראל ולא רק במסגרת עסקאות סמים; הארגון הרחיב וגיוון את יעדי המודיעין שלו מעבר לגבול הצפוני של ישראל וכעת הוא אוסף מודיעין נרחב על ישראל, על פריסת כוחות צבאיים בכל מרחב המדינה ועוסק בזיהוי מטרות אסטרטגיות. נתון זה רומז כי במלחמה עתידית חזבאללה ינסה לירות טילים לעבר מטרות מרוחקות ואסטרטגיות. כמו כן חזבאללה הגביר את ההתעניינות בחברה הישראלית כדי להבין את נקודות החוזק והחולשה שלה ולנצל אותן בעימות הבא.

אף על פי כן המחקר של קוליק, חרף חשיבותו וייחודיותו, נחשב ישן יחסית ואין בו מידע רב כמו משך פעולות הריגול, מאפיינים דמוגרפיים של הסוכנים, בחינה מעמיקה של השפעות הנזק שגרם לישראל ועוד, שמהם אפשר לפתח תובנות רבות בנוגע לדפוסי הפעלתם של סוכנים ישראלים על ידי חזבאללה. לצד זה חשוב לציין כי מעת לעת מתפרסמים דיווחים בתקשורת על חשיפת סוכנים בישראל שפעלו לטובת חזבאללה. עם זאת, דיווחים חשובים אלו אינם מתארים מגמות ותמורות לאורך זמן כי אם סקירה ממוקדת של אירוע. המחקר הנוכחי מבקש לבחון באופן מקיף ועדכני יותר את דפוסי הפעלתם של סוכנים ישראלים על ידי חזבאללה.

מתודולוגיה

המחקר מתבסס על חקר תוכן כמותני ואיכותני של פסקי דין שהתמקדו בהעמדה לדין של סוכנים ישראלים שחזבאללה הפעיל בישראל. רשימת פסקי הדין מופיעה בנספח א׳ להלן. חלק מפסקי הדין כוללים יותר מנאשם אחד, אך במחקר נבחן כל סוכן באופן פרטני. לצורך בחינת פסקי הדין המתאימים בוצע שימוש במאגר מידע משפטי (פדאור). חיפוש וזיהוי של פסקי הדין המתאימים בוצע באמצעות סינון לפי שילוב המילים ׳חזבאללה׳ ו׳לבנון׳ וכן במילים ׳ריגול׳ ו׳מסירת ידיעה לאויב׳ המופיעות בחוק העונשין תשל״ז-1977, שלפיו הואשמו הסוכנים בישראל.

השימוש בפסקי הדין בלבד נובע מהפירוט הנרחב של כתב האישום המתואר בפסק הדין, טענות הצדדים והחלטת השופט, שמתארים בהרחבה פרטים חיוניים למחקר לרבות גיל הנאשמים, תקופת הפעילות, סוגי האשמות, מניעים וכדומה. המחקר יוצא מנקודת הנחה כי לא כל מקרי הפעלת סוכני המודיעין של חזבאללה בישראל מפורסמים במאגרי המידע המשפטיים החשופים לציבור. בחלק מהמקרים ידוע כי הוטל צו איסור פרסום על כתבי אישום, אך כן פורסמו דיווחים בתקשורת על האירוע, ובמקרים אחרים הנאשמים נמצאו במעצר מנהלי וטרם הוגש נגדם כתב אישום. לפיכך הנחת המוצא של המחקר היא כי כל נתון שיתקבל על היקף הפעלתם של סוכני המודיעין של חזבאללה בישראל אינו משקף את המספר המדויק של המקרים הידועים בפועל.

המחקר מתמקד רק בפסקי דין שניתנו בשנים 2000 עד 2021. טווח זה מבוסס על ההנחה שישראל נסוגה מלבנון בשנת 2000, ולכן חזבאללה נדרש לשנות את דפוסי הפעלת הסוכנים שלו נגד ישראל ולהפעילם מתוך גבולות ישראל ולא מתוך רצועת הביטחון שבה שהה צה״ל עד נסיגתו מלבנון. מבחינת אוכלוסיית המחקר המיקוד היה רק בסוכנים ישראלים — תושבים או אזרחים ישראלים המתגוררים באופן קבוע או לסירוגין בישראל ואשר ריגלו למען חזבאללה (אך ייתכן שעסקו גם בפעולות נוספות כמו הברחת סמים ונשק וביצוע פיגועים).

כדי למקד את המחקר בוצעה קריאה ראשונית של פסקי הדין במטרה לזהות מספר קריטריונים שחזרו על עצמם בכתבי האישום. הקריטריונים לבדיקה היו: המניעים לריגול, ההאשמות בריגול כפי שמופיעות בפסקי הדין, מאפיינים דמוגרפיים (מגדר, גיל, מקצוע ומגורים), משך הריגול, אופן המפגש עם המפעיל, שיטות ואמצעי ריגול ומידת הנזק שנגרם לישראל. קריאה מקדימה של פסקי הדין חושפת כי אין פירוט מלא של המידע הדמוגרפי של הסוכנים או של התגמולים שחלקם קיבלו, ולכן המידע הדמוגרפי וסוגי המניעים אומנם נבחנו במחקר, אך המידע לגביהם לא בהכרח מלא. מתוך הסינונים הללו שהוצגו מעלה זוהו כ־21 פסקי דין מתאימים שכללו כ־41 נאשמים.

ממצאים

לוח 1. שנת גיוס הסוכנים

הנתונים מציגים את שנת גיוס הסוכנים אך לא את שנת חשיפתם. חלק מהסוכנים פעלו במשותף והוגשו נגדם כתבי אישום משותפים. ניתוח פסקי הדין הגלויים מעלה כי בשנים 2000-2021 הפעיל חזבאללה כ־41 סוכנים ישראלים שהעבירו מידע מודיעיני לארגון, וכי חזבאללה פעל לצורך גיוס והפעלת סוכנים לאורך זמן ובאופן רציף. שנה שאינה מופיעה בלוח היא שנה שבה לא זוהה גיוס של סוכן ישראלי, אך אין בכך כדי להעיד שבשנה זו או אחרת לא גויסו והופעלו סוכני חזבאללה בישראל.

שנת גיוס הסוכנים	מספר הסוכנים
2000	5
2001	10
2002	4
2003	3
2005	1
2006	3
2007	2
2008	1
2009	1
2010	7
2012	1
2015	1
2018	1
2019	1

לוח 2. יוזמת הגיוס ושיטות הגיוס

הנתונים על אודות היקף גיוס הסוכנים מעלים שאלות מפתח — מי יזם את הגיוס, כיצד בכלל גויסו הסוכנים והיכן התרחש הגיוס. הנתונים מראים כי יוזמת הגיוס הראשונית, כלומר מי יזם את הפנייה הראשונה לצורך גיוס, בוצעה ברובה על ידי הסוכנים הישראלים. מתוך 21 כתבי אישום, כ־10 כתבי אישום הצביעו על כך שהנאשמים היו אלו שיצרו את הקשר הראשוני עם חזבאללה והציעו את שירותיהם לארגון. הגיוס לחזבאללה התבצע בצורות מגוונות. מתוך עשר יוזמות הגיוס מצד הנאשמים, מחציתן נקשרו עם סחר בסמים. הנאשמים יצרו קשר עם גורמים עבריינים בישראל (שהכירו סוחרי סמים בלבנון) או עם סוחרי סמים לבנונים במטרה להבריח סמים לישראל, ומתוך פעילות זו התפתח גם הקשר עם חזבאללה.

יוזמת הגיוס לחזבאללה	שכיחות
מצד הנאשמים (הסוכנים בישראל)	10
מצד חזבאללה	7
לא ידוע	4

כאשר חזבאללה היה הגורם היוזם בגיוס הסוכנים, לפחות חמישה מקרים התרחשו כאשר הסוכן הישראלי הפוטנציאלי שהה בחו״ל למטרות לימודים, פעילות חינוכית־חברתית, עלייה לרגל למכה או חופשה משפחתית, ובמהלך השהות במדינה זרה חזבאללה יצר איתו קשר. רק במקרה אחד חזבאללה פנה באופן יזום לנאשמים ברשת חברתית, לאחר שהארגון זיהה מגויס פוטנציאלי לאור התבטאויותיו ברשת. מתוך כל יוזמות הגיוס נמצא כי רק בשלושה מקרים בוצע גיוס באמצעות האינטרנט (פעם אחת ביוזמת חזבאללה ופעמיים ביוזמת הסוכנים). השימוש באינטרנט כלל את הרשתות החברתיות כמו פייסבוק וטוויטר שבהן נוהלו קבוצות המשרתות את האינטרסים של חזבאללה, או אפילו באתר החדשות אלמנאר, המזוהה עם חזבאללה.

במקרה של רשת ריגול, שלרוב זוהתה במסגרת עסקאות סמים, תהליך הגיוס לחזבאללה כלל תחילה מפגש של ראש רשת הריגול (לעיתים עם שותף נוסף) עם פעילי חזבאללה, ולאחר מכן הרשת גדלה בשיטת ״חבר מביא חבר״ מצד הסוכנים בישראל. גיוס שותפים דרך ״חבר מביא חבר״ בוצע גם על ידי חזבאללה, ולפחות בשלוש מקרים חזבאללה ניסה לעודד את הסוכן לפעול לגיוס חברים נוספים לארגון ואף עודד את הסוכן להעביר לידי חזבאללה פרטים של מגויסים פוטנציאליים. בין שהגיוס בוצע באמצעות האינטרנט, כחלק מסחר בסמים, או כחלק משהייה בחו״ל, בסופו של דבר במרבית המקרים נוצר קשר ישיר פנים מול פנים בין הסוכן לבין המפעיל מחזבאללה (במקרה של רשת ריגול, רק נציג אחד או שניים מרשת הריגול נפגשו עם המפעילים מחזבאללה). במהלך המפגשים הללו הובהר למגויסים כי האדם שעומד מולם פועל בשירות חזבאללה.

לוח 3. מקומות המפגש של הסוכנים עם אנשי חזבאללה

הפעלת הסוכנים והמפגש הפיזי בין הסוכן לבין מפעילו התבצעו ברובם לאורך הגבול בין ישראל ללבנון. ברם, אפשר לזהות כי גיוס והפעלה של סוכנים התבצע פעמים רבות גם בחו״ל, במדינות ערביות ואירופיות. המפגש התכוף בין הסוכנים למפעילים על קו הגבול עשוי לרמוז על מעבר ישיר ואפשרי בין ישראל ללבנון. הנגישות של הסוכנים למדינות ערביות שאינן בקשרים רשמיים עם ישראל בוצעה באמצעות צד שלישי — מצרים, ירדן או מדינה אחרת, שאליהן הסוכנים יכלו לנוע בחופשיות וחלק מהם אף ביקרו במספר מדינות עם מפעיליהם. חלק מהמפגשים התרחשו במסגרות אקראיות, למשל כחלק מלימודים בחו״ל, משלחות חינוכיות בחו״ל או עלייה לרגל למכה בערב הסעודית, ובמקרים אחרים הסוכנים

עשו את המאמץ לטוס לחו״ל כדי לפגוש את מפעיליהם. בכל המפגשים בין הסוכנים הישראלים לאנשי חזבאללה לא זוהה מקרה שבו המפגש התרחש בשטח ישראל.

מקום המפגש	מספר הסוכנים
נקודות גבול מול לבנון	19
לא ידוע	6
לבנון דרך הכפר ע׳ג׳ר	6
לבנון	3
דנמרק	2
ירדן	2
טורקיה	2
גרמניה	1
מרוקו	1
סוריה	1
ערב הסעודית	1
פולין	1

לוח 4. משך פעילות הסוכנים עד לחשיפתם (בשנים)

הרוב המכריע של הסוכנים פעלו במשך מספר חודשים עד שנה תמימה עד ליום חשיפתם. סוכנים אחרים פעלו באופן רציף ולסירוגין לאורך מספר שנים. סוכן אחד שפעל קרוב לשש שנים היה למעשה סטודנט לרפואה בגרמניה, ששהה בישראל ובגרמניה. המפגש עם הסוכנים בחו״ל, המרחק מהארץ והביקורים השונים בישראל הקשו על סוכנויות המודיעין בישראל לזהות בהקדם את פעילותם. ואולם מרבית הסוכנים זוהו בתוך מספר חודשים, ואחדים אף זוהו עוד בטרם הספיקו למלא את דרישות מפעיליהם.

משך פעילות הסוכנים (בשנים)	מספר הסוכנים
עד שנה	24
שנה	5
שנתיים	6
שלוש	0
ארבע	3
חמש	2
שש	1

העובדה שמרבית הסוכנים בישראל נחשפו בתוך זמן קצר מעלה שאלה יסודית בדבר איכות המודיעין המסכל של ישראל ואיכות הסוכנים שחזבאללה הפעיל. המחקר אומנם אינו עוסק בשאלת המודיעין המסכל של ישראל, אך מחקרים שונים שהוצגו בסקירת הספרות הדגישו את פערי הכוחות והמשאבים שעומדים לרשות המדינה ומאפשרים לה לבסס תשתיות מודיעין מסכל ברמה גבוהה נגד אויביה, ואילו שחקנים לא־מדינתיים סובלים מבעיית משאבים ומתקשים לגייס ולהכשיר סוכנים באופן מיטבי (Harber, 2009; Tsichritzis, 2015).

מצד שני, אין להפחית במידת המיומנות והאיכות של סוכני חזבאללה, המאופיינים בטווח גילים רחב ובמיומנויות מקצועיות מגוונות. בין הסוכנים היו גם סוכנים איכותיים ומקצועיים בעלי מיומנויות שאותן רכשו בצה״ל או באימונים זרים בחו״ל, ואילו סוכנים אחרים לא בהכרח גילו הבנה בתחום הריגול ולא הבינו לעומק את משמעות פעילות הריגול שביצעו. דפוסי הפעולה של חזבאללה בהפעלת סוכנים ישראלים מאפשרים לארגון כיסוי נוח של סוכנים בישראל והפעלת סוכנים מקבוצות אוכלוסייה שונות, אלא שלעיתים חוסר המקצועיות של הסוכנים מוביל לטעויות הגורמות לחשיפתם, ובעיקר כשמדובר בעליונות ברורה של המודיעין המסכל הישראלי — השב״כ (בוחבוט, 2015).

לוח 5. מידע דמוגרפי

לא בכל פסקי הדין הוצג מידע דמוגרפי על הנאשמים. על פי המידע הזמין הרוב המכריע של הסוכנים היו גברים ממוצא ערבי, אך חזבאללה לא היסס להשתמש גם בנשים כסוכנות מודיעין בישראל. ארבע נשים גויסו בשנים 2001, 2002, 2015 ו־2019. ייחודן של הנשים הוא ששלוש מהן היו רווקות בשנות ה־20 לחייהן כאשר נחשפו, ועוד אישה אחת (ממוצא יהודי) הייתה בזוגיות עם אחד הנאשמים. לעומת זאת בין הגברים נמצאו רווקים או נשואים עם ילדים וטווח הגילים היה מגוון, בין 20 ל־50. מרבית הנאשמים בריגול הגיעו מאזור הצפון או הגליל, אך זוהו גם מספר מקרים מאזור ירושלים והמרכז. חלק מהנאשמים היו בעלי תפקידים ציבוריים כדוגמת חבר כנסת, אנשי צבא ועובדים במוסדות לאומיים כמו הספרייה הלאומית ומוסדות רפואה. המאפיין המקצועי/תעסוקתי הצביע על כך שהסוכנים נהנו מגיוון תעסוקתי/מקצועי בחייהם הפרטיים.

מידע דמוגרפי	נתונים
מוצא	ערבים — 39; יהודים — 2 (גבר ואישה)
מגדר	גברים — 37; נשים — 4
גיל	50-20
מקצועות/עיסוקים	**מגזר ציבורי**: חמישה אנשי צבא, לרבות קצין צה״ל בדרגת סגן־אלוף, חיילי קבע וגששים. רופא, חבר כנסת, הספרייה הלאומית, מזכיר בית ספר ומורה במכללה. **מגזר פרטי**: סטודנטים (רפואה, סיעוד ומשפטים), שכירים בקיבוצים, עובד מוסך, עובדת במעון לאוטיסטים, עובד קונדיטוריה ועובדים בעבודות מזדמנות.
מגורים	רוב הסוכנים מגיעים מאזור הצפון — הכפר ע׳ג׳ר על גבול ישראל־לבנון, הגליל, אך גם מאזור ירושלים והמרכז. שני הסוכנים היהודים התגוררו בקריית שמונה.

לוח 6. המניעים לריגול

נתוני המניעים לריגול זוהו לפי החלטת השופטים בפסקי הדין לאחר שהוצגו בפניהם האישומים, תסקיר שירות המבחן ועמדות ההגנה. מרבית הסוכנים פעלו ממניע כספי, שהיה מניע מרכזי או מניע משולב. עם זאת, המניע הכספי זוהה בעיקר אצל הגברים (למעט המקרה של הסוכנת ממוצא יהודי), כאשר חלקם עשו זאת מתוך מצוקה כלכלית ואחרים מתוך רצון להגדיל את ההכנסה הכספית שלהם. ראוי לציין כי מרבית פסקי הדין לא תיארו במפורש את היקף התגמול הכספי שניתן לסוכני חזבאללה בישראל, אלא רק האשמה כי הריגול בוצע על רקע כספי. כן ניתן להדגיש כי כאשר הריגול היה כחלק מעסקת סמים, התגמול שניתן לסוכן נאמד בעשרות אלפי שקלים כחלק מהעסקה.

מרבית הסוכנים פעלו ממניע כספי, שהיה מניע מרכזי או מניע משולב. עם זאת, המניע הכספי זוהה בעיקר אצל הגברים, כאשר חלקם עשו זאת מתוך מצוקה כלכלית ואחרים מתוך רצון להגדיל את ההכנסה הכספית שלהם.

הנתונים השונים שכן זוהו בדבר היקף התגמולים הכספיים מראים כי היקפה של עסקת סמים אחת נאמד לרוב בין 4,000 ל־10,000 דולר בקירוב (ת"פ 36/03, מ 3/02; ב"ש 001009/04). לעיתים סוכנים ביצעו מספר עסקאות סמים לטובת חזבאללה, ובכך סכום הכסף שהתקבל נאמד בעשרות אלפי דולרים במצטבר. ידוע כי במקרה אחד בשנת 2003, שבו הופעלה רשת ריגול של שלושה סוכנים שעסקו הן בסחר בסמים והן בריגול, היקף ההון המצטבר נאמד ב־80 אלף ש"ח בקירוב — הסכום הגבוה ביותר שזוהה בכל פסקי הדין (ב"ש 001009/04).

לעומת זאת, במקרים ספורים שבהם כן היה תגמול כספי שלא במסגרת עסקת סמים וכן פורסם היקף התגמול, אזי התגמול נאמד לרוב בכמה מאות דולרים. למשל בארבעה פסקי דין אפשר לזהות תשלום בין 300 ל־650 דולר (תפ"ח 652/09; תפ"ח 2551-10-12; ת"פ 45296-11-12; בש"פ 8177/20), ובמקרים אחרים דובר על הוצאות טיסה או רכישת ציוד (מחשב, טלפון וכדומה) (תפ"ח 43935-05-10; ת"פ 45296-11-12). רק במקרה אחד זוהה מתן תגמול גבוה ללא ביצוע עסקת סמים. סכום זה נאמד ב־11 אלף אירו לאורך שש שנות הפעילות של הסוכן (תפ"ח 1625-08-08).

לאחר המניע הכספי אפשר לזהות כי גם מניע אידיאולוגי היה שכיח, בין שהיה מניע מרכזי או משולב. שתיים מהנשים ביצעו את פעולות הריגול על בסיס מניע פסיכולוגי־נפשי כמניע מרכזי או משולב, ואישה שלישית טענה כי המניע היה פסיכולוגי־נפשי מתוך רצון לרצות אחרים, אך השופט התקשה לקבוע את נכונות הטענה ולכן היא הוגדרה בקטגוריה "לא ידוע". נמצאו גם גברים שביצעו את הריגול מתוך מניע פסיכולוגי מרכזי או משולב.

המניע לריגול	מספר הסוכנים
כספי	24
אידיאולוגי	6
פסיכולוגי־נפשי	4
לא ידוע	4
כספי/אידיאולוגי	3

לוח 7. ציטוטים מהמשפט המצביעים על המניעים לריגול

מספר דוגמאות לציטוטים בפסקי הדין המציגים את קביעתו של השופט ותסקיר שירות המבחן באשר למניע של הנאשמים. בחינת המניעים על ידי השופט ותסקיר שירות המבחן מלמדת כי במהלך המשפט היה רצון ממשי של מדינת ישראל להבין את המניעים שעודדו את התושבים הישראלים לפעול למען חזבאללה.

הנאשם/ת	המניע	קביעת השופט/תסקיר שירות המבחן לגבי המניע
עומר אל־הייב, קצין בדרגת סא״ל ותושב בית זרזיר. פעילות בשנת 2002. נפגש עם פעילי חזבאללה בנקודות בגבול מול לבנון.	כספי	**האישום**: סחר בסמים, העברת מידע לחזבאללה לרבות חשיפת תנועות אלוף פיקוד צפון, פריסת עמדות טנקים, מידע על כלי טיס ועמדות תצפית וצבא באזור הגבול. **קביעת השופט:** ״קשר זה נשא אופי טלפוני אך גם אופי של חליפת מכתבים, אשר הוצמדו לסמים או לכסף לפי העניין [...] לנוכח אופיו של הנאשם, ולאור העובדה, שביצע את מעשיו בעיקר להשגת בצע כספי, נותר ספק ממשי בשאלה, אם אכן הוכח לפנינו, כי הנאשם היה ער, בעת ביצוע מעשיו, כי הללו עלולים לגרום לפגיעה בביטחון המדינה״ (מ 3/02).
דורית אדרי (מוצא יהודי) תושבת קריית שמונה. בת זוגו של סעד בן ג׳מיל קהמוז, ראש רשת הריגול. פעלה בשנים 2001-2003. לא ידוע אם נפגשה עם מפעילים מחזבאללה, אך ידוע כי נפגשה עם סוכנים ישראלים אחרים שפעלו למען חזבאללה בישראל.	כספי	**האישום:** סחר בסמים, רכישת משקפות וציוד לראיית לילה עבור חזבאללה, צילום בסיסים צבאיים, צילום קריית שמונה, צילום אזור גוש חלב והר מירון, אזור מצפה מרגליות, צוק מנרה ומספרי כבישים כפי שהם מופיעים בשולי הדרכים באזור מרגליות והצפון, מרכזי קניות. **קביעת השופט:** ״כתב האישום המקורי שהוגש נגד דורית, ייחס לה עבירות בטחוניות, וכן עבירות על פי פק׳ הסמים המסוכנים [...] במסגרת הסדר הטיעון, נמחקו כל הסעיפים הבטחוניים, והסתפקו בתקופת מעצרה״. נותרו הסעיפים בגין סיוע לסחר בסמים (ת״פ 36/03).
צ׳רלי פרץ (מוצא יהודי) תושב קריית שמונה. פעל בשנים 2003-2001 כחלק מרשת הריגול של סעד בן ג׳מיל קהמוז. לא ידוע אם נפגש עם מפעילים מחזבאללה, אך ידוע כי נפגש עם סוכנים אחרים שפעלו למען חזבאללה בישראל.	כספי	**האישום**: סחר בסמים, העברת מידע לחזבאללה לרבות ספרות גלויה ובה נתונים סטטיסטיים על ישראל, וסחר באמצעי לחימה. **קביעת השופט**: ״על פי כתב האישום המתוקן הודה פרץ כי הוא סחר בסם מסוכן מסוג חשיש במשקל כולל של 80 ק״ג בלבד״. בכתב האישום נמחקו העבירות הביטחוניות של העברת מידע (ת״פ 36/03).
עסאם משאהרה תושב ירושלים. פעל בשנת 2012. נפגש עם מפעילים מחזבאללה בלבנון.	אידיאולוגי	**האישום**: טרם הספיק לקבל משימות עד תפיסתו, אך בעת שהותו בלבנון הצביע במפה על אתרים שונים בעיר ירושלים. **קביעת השופט:** ״ברור ממעשי הנאשם, מחתירתו העקבית ליצירת מגע עם אנשי החזבאללה בבירות, ומנכונותו להיפגש איתם ולקבל מהם הנחיות, כספים ואמצעי לביצוע פעילות לאחר שובו ארצה, כי הוא גילה אהדה אישית לארגון החזבאללה ולמטרותיו ואהדה זו היא שעמדה בבסיס מעשיו״ (ת״פ 45296-11-12).
מנאר ג׳בארין תושבת אום אל־פחם. סטודנטית, פעלה בשנים 2003-2007. נפגשה עם מפעיל מחזבאללה בירדן.	פסיכולוגי־נפשי	**אישום**: גיוס לחזבאללה ואיסוף מידע בישראל. **קביעת השופט:** ״כן חזרו הסנגורים בטיעוניהם באשר למצבה הנפשי של הנאשמת בעת ביצוע המעשים המיוחסים לה והמשבר הנפשי בו היתה נתונה באותה תקופה, לגירסתם. ניתן ללמוד מטיעוני באי כח הנאשמת כי על רקע המשבר הנפשי הנטען לעיל ובהיותה מנותקת מסביבתה התומכת, קרי, משפחתה, בארץ זרה, התקשתה להתמודד עם מה שהגדירו כ׳מצבים רגשיים קונפלקטואליים׳, דבר אשר נוצל על־ידי סוכנת החזבאללה״ (פ״ח 4041/07).
סלים בן סעיד עבד אל־ראזק ומאג׳ד בן אדם סרחאן, שניהם תושבי אבו־סנאן. פעלו בשנת 2000. נפגשו עם מפעילים מחזבאללה בנקודות גבול שונות מול לבנון.	כספי/אידיאולוגי	**אישום**: מידע על פריסת כוחות צה״ל בצפון ותנועת חיילים. **קביעת השופט**: ״לא התעלמנו גם מהעובדה כי נאשם 1 פעל ממניעים לאומניים גרידא, ואילו נאשם 2, רצה לשלב בפעילותו גם סחר בסמים. מכל מקום, הנסיבות האישיות של הנאשמים, מתגמדות נוכח חומרת העבירות כאן״ (ת״פ 408/00).
יאסמין גאבר תושבת העיר העתיקה בירושלים, עבדה בספרייה הלאומית. פעלה בשנים 2015-2019. נפגשה עם מפעילים בלבנון ובטורקיה.	לא ידוע — דיונים בנוגע לנאשמת ממשיכים להתנהל בערכאות שונות	**האישום**: גיוס לחזבאללה, סיוע בגיוס סוכנים. **קביעת השופט:** ״לא מצאתי כי יש בטענות המשיבה לעניין המניעים שהובילו אותה לביצוע המעשים, ואשר לבטח יתבררו כדבעי במסגרת ההליך העיקרי, כדי להפחית מן המסוכנות הגבוהה הנשקפת ממנה כאמור״ (בש״פ 8177/20).

לוח 8. האישומים והשפעת הנזק על ישראל

רשימת האישומים מגלה כי בראש ובראשונה חזבאללה ביקש לאסוף מידע צבאי על ישראל. מידע זה חולק לשני תחומים מרכזיים — מידע כללי על צה"ל לרבות פריסת כוחות צה"ל, כלים, מיקום בסיסים ועוד, וכן מידע ממוקד על צה"ל בצפון. כמו כן אפשר לזהות כי פעילות המודיעין של חזבאללה כללה גם שילוב של סחר בסמים ובנשק, כלומר מידע מודיעיני הועבר גם במסגרת של עסקאות סמים ונשק. כמו כן, חזבאללה ביקש לזהות סוגיות אזרחיות כמו הלך רוח בישראל, סוגיות חברתיות ופוליטיות. הארגון ביקש לבסס גם מידע מודיעיני על בסיס מידע אזרחי גלוי לרבות ספרים, מפות אזרחיות וכתבות עיתונות.

האישומים	מספר האישומים
העברת מידע מודיעיני על כוחות צה"ל בכלל, לרבות מידע על מתקנים צבאיים רגישים בישראל, מתקני מודיעין, תוכניות פלישה של צה"ל ללבנון, בסיסים של יחידות מובחרות, מנחתים בארץ, מידע על כלי תעופה ועוד.	27
איסוף מידע מדויק על פריסת כוחות צה"ל בצפון ותנועת חיילים. איסוף מידע על הכפר ע'ג'ר ועל נקודות תורפה בגבול הצפון, שמות בסיסים וחטיבות ומיקומן של תצפיות ומצלמות בגבול.	22
סחר בסמים (בלדרות/תיווך בין חזבאללה לבין מפיצים בישראל), נשק והעברת מידע מודיעיני כללי על ישראל.	17
העברת מידע אזרחי גלוי לרבות מידע על תשתיות אזרחיות, משרדי ממשלה, מרכזי קניות, בתי חולים, וכן מסמכים אזרחיים — אטלס, מפות, ספרים, כתבות מהעיתונות ועוד.	10
העברת מידע על אנשים, לרבות סוכנים פוטנציאליים נוספים, משתפי פעולה עם ישראל בכפר ע'ג'ר ופעילות של אישים ישראלים מסוימים.	3
סירוב לביצוע משימות: נמצאו שלושה מקרים שבהם הנאשמים סירבו לבצע מספר פעולות שחזבאללה דרש. במקרה אחד הנאשמת סירבה להעביר חפצים וציוד לסוכנים אחרים של חזבאללה בישראל, אך כן שיתפה פעולה בנושאי מודיעין אחרים (פח 4041/07); במקרה שני, סוכן אחד מתוך רשת של שלושה חברים סירב לבצע עבירות ביטחוניות (העברת מידע) מתוך מודעות להשלכות הביטחוניות הפוטנציאליות, והתרכז רק בהעברת סמים, בעוד שני השותפים הנוספים הסכימו לבצע עבירות ביטחון ועבירות סמים (בש 001009/04). במקרה שלישי סוכנת סירבה תחילה להמשיך להיפגש עם מפעילה באיסטנבול, טורקיה, מחשש להיתפס, וזאת לאחר שכבר נפגשה עימו פעם אחת בעיר (בש"פ 8177/20).	3
פעולות מבצעיות, תכנון הנחת מטענים בטרמפיאדות של חיילים, תכנון לבצע פיגוע בתוך בסיס צבאי[1]	1

לנוכח פירוט האישומים עולה שאלה יסודית בדבר ההיקף וחומרת הנזק שהסוכנים גרמו לישראל. לטענת בית המשפט לא ניתן לדעת מהו המידע החסר לארגון הטרור, שאותו הוא מבקש להשלים, וכיצד הוא ישתמש במידע שהוא משיג, ולכן לעיתים קשה לקבוע את חומרת הנזק (בש 001009/04). בפסק הדין של מנאר ג'בארין מאום אל־פחם, סטודנטית בת 24 ששמרה על קשר רציף עם חזבאללה במשך ארבע שנים (2007-2003), נטען בכתב האישום כי: "פנים רבות לו למגע עם סוכן זר, לעיתים מה שהחל בהעברת זיכרון נייד למחשב עלול להסתיים בהעברת מידע או ציוד אחר שנזקו מי ישורנו" (פח 4041/07).

בפסק הדין (תפ 45296-11-12) של עסאם משאהרה, תושב ירושלים שפעל עבור חזבאללה בשנת 2012, תואר האופן שבו הנאשם נדרש להעביר מידע על ישראל אך טרם הספיק לבצע זאת, אך כן ידוע כי הנאשם סייע לאנשי חזבאללה למקם אתרים חשובים על המפה. בסופו של דבר קבע בית המשפט כי מדובר ב"נזק פוטנציאלי חמור לביטחון המדינה", בעיקר משום שהנאשם הוא תושב ישראל שיכול לנוע בחופשיות במדינה ולאסוף מידע בעל אופי ביטחוני רגיש (תפ 45296-11-12).

בפסק דין אחר של הנאשם מחמוד ג'בארין מאום אל־פחם, יליד 1983 שפעל עבור חזבאללה בשנת 2018, טען בית המשפט כי: "אף אם מעשיו של הנאשם לא הביאו לנזק גלוי ומיידי, אין להמעיט בחומרת מעשי הנאשם ובחשיבות המלחמה התודעתית המתנהלת בין ישראל לאויביה. הנאשם היה מודע לשימוש שהחזבאללה עושה בסרטונים והמשיך ושלח כאלה בידיעה מתוך הזדהות עם מטרות הארגון ומתוך ידיעה שהדבר פוגע בביטחון המדינה" (תפ"ח 51606-03-19).

גם כאשר מדובר במידע צבאי, אין בהכרח קונצנזוס בנוגע לחומרת הנזק. כך למשל בכתב אישום של עמאר חשימה, יליד 1978, נשוי+2 שעבד כמזכיר בית ספר ומורה במכללה, צוין כי העביר מידע צבאי רב לחזבאללה

בשנת 2009. מידע זה כלל בין היתר תיאור סדרי כוחות של המשטרה; בסיס חיל הים באילת המשמש גם בסיס ליחידות מיוחדות; בסיס צה"ל בתל אביב שבו לדבריו מתאמנת סיירת מטכ"ל ובו מנחת מסוקים, מידע על אישים שונים ועוד. בית המשפט טען כי חלק מהמידע הוא סתמי, המידע לא גרם נזק גדול (בעיקר משום שמדובר במידע גלוי), אך לטענת בית המשפט עדיין מדובר במידע שעלול לגרום נזק פוטנציאלי חמור לביטחון המדינה (תפ"ח 652/09).

בית המשפט קבע במקרים מסוימים כי העברת מידע לחזבאללה יכולה לגרום נזק משמעותי, בעיקר אם זהו מידע שקשה להשיגו. בפסק הדין של מילאד חטיב בן 26 ממג'ד אל־כרום תואר המידע הצבאי המורכב שהנאשם העביר לחזבאללה בשנים 2007-2012, כמו מיקום מדויק של נפילת טילים בישראל, מיקומם של מחסני נשק ותחמושת בישראל, מפעלי נשק וסדרי אבטחה של נשיא המדינה. לטענת התביעה, שאותה הצדיק בית המשפט, מדובר ב"נזק משמעותי ביותר, מסירת מידע לאויב על מקומות בהם מאחסנים ומייצרים נשק, מקום בו מתארחים אנשים חשובים, או סידורי אבטחת נשיא המדינה, יכולים היו לשמש את האויב על מנת לגרום נזק כבד למדינת ישראל" (תפ"ח 2551-10-12).

בפסק דינו של הנאשם אמיר מחול, שפעל בשירות חזבאללה כארבע שנים (2006-2010), צוין כי הוא אף סיפק מידע סודי לחזבאללה על מתקני שב"כ בערים שונות בישראל, לרבות כתובות מדויקות של המבנים, סדרי האבטחה בהם, מיקומם של בסיסים צבאיים סודיים, מיקומם של מפעלי נשק וכן מידע חברתי על החוזקות והחולשות של החברה הישראלית. בית המשפט ראה בכך עבירות חמורות עם "נזק ממשי ביותר לביטחון המדינה", בעיקר משום שחלק מהמידע היה סודי (תפ"ח 43935-05-10).

עמדה מחמירה ננקטה גם כלפי הנאשם עומר אל־הייב — קצין בדרגת סגן־אלוף שפעל בשירות חזבאללה כשנה תמימה. את מרבית פעילותו עבור חזבאללה מיקד אל־הייב בהברחת סמים לישראל, אך כחלק מפעילותו זו נדרש על ידי חזבאללה להעביר מידע צבאי על ישראל. מעצם היותו איש צבא בתפקיד פעיל בצפון הארץ העביר אל־הייב מידע סודי לחזבאללה, לרבות מידע על אלוף פיקוד צפון דאז, מקום לינתו, פריסת טנקים באזור הצפון, עמדות פיקוד ומידע סודי אחר שלא נחשף בפסק הדין. בית המשפט קיבל את עמדת המדינה כי מדובר בנזק ביטחוני משמעותי, בעיקר בשל המידע הרגיש שאותו העביר הנאשם לחזבאללה.

בחינת עניין הנזק מציגה עמדה שלפיה הנזק שנגרם בשל העברת המידע לחזבאללה היה ברובו נזק פוטנציאלי חמור לביטחונה של מדינת ישראל. המידע שהועבר לחזבאללה היה מגוון ועל פיו ביסס הארגון תמונת מודיעין של ישראל. חלק מהמידע היה צבאי וביטחוני סודי, ואילו מידע אחר היה גלוי וחשוף ובחלקו גם מידע אזרחי. אין ספק כי הצגת מידע סודי בפני חזבאללה עלולה לגרום נזק ביטחוני לישראל, אך נדמה כי מרבית הנזק שנגרם היה נזק ביטחוני פוטנציאלי, בהתאם לאופן שבו חזבאללה השתמש במידע או עתיד להשתמש בו במערכה הבאה.

לוח 9. אמצעים ששימשו לתקשורת ולהעברת מידע

הפעלת הסוכנים והעברת המידע בוצעו לרוב באמצעים טכנולוגיים לרבות טלפונים סלולריים, תוכנות תקשורת מוצפנות זמינות באינטרנט, אפליקציות תקשורת שונות, רשתות חברתיות ועוד. שיטת העברה זו אפשרה למפעיל ולסוכן לשמור על ריחוק זה מזה ועדיין להעביר מידע ביניהם. מידע אחר הועבר באמצעות מסמכים, בעל־פה ובמפגש פנים אל פנים. מפגשים אלו לרוב היו מסוכנים יותר, אך במקרים רבים הם היו תוצר של פעילות נוספת כמו סחר בסמים ונשק, שממילא חייבו את שני הצדדים להעביר מידע וציוד פיזי ביניהם. חלק מהסוכנים הפעילו מספר כלי ריגול במקביל.

כלי ריגול	שכיחות
מכשיר טלפון נייד	17
העברת מידע בעל־פה/פנים אל פנים	12
אינטרנט — תוכנות מוצפנות, אפליקציות לצורכי תקשורת, דואר אלקטרוני	6
רשתות חברתיות באינטרנט	5
מסמכים — ספרים, מפות, תמונות ועיתונות	5
אחר — התקני זיכרון או אמצעים לא ידועים	5

סיכום ומסקנות

ארגוני טרור הם שחקנים לא־מדינתיים המפעילים יחידות מודיעין לשם איסוף מודיעין על יריביהם מתוך כוונה להכיר אותם, לזהות חולשות וחוזקות, לתכנן פיגועי טרור וכן לצורכי מודיעין מסכל (Gentry, 2016). הפעלת המודיעין של ארגוני טרור מגוונת וכוללת מודיעין טכנולוגי ומודיעין אנושי (Bitton, 2019; Gentry, 2016; Shapir, 2017). שיטות איסוף המודיעין של ארגון טרור אינן שונות באופן מהותי מהשיטות שמפעילה מדינה ריבונית. אומנם ייתכן פער משמעותי במשאבים של

מדינה לעומת ארגון טרור, אך ארגוני טרור בהחלט החלו לפתח יחידות ושיטות מודיעין שדומות מאוד לשיטות המודיעין שמדינה ריבונית מפעילה (Tsichritzis, 2015). במחקר הנוכחי נבחנו דפוסי הפעלתם של סוכני מודיעין בישראל על ידי חזבאללה.

בניתוח דפוסי הפעלתם של 41 סוכני ריגול בישראל על ידי חזבאללה לא נמצא פרופיל אישי מובהק של הסוכנים. אומנם מרביתם היו גברים ערבים אך טווח הגילים שלהם רחב, השכלתם מגוונת וכך גם מצבם המשפחתי. אולם באשר למודוס אופרנדי של הסוכנים אפשר לזהות מספר דפוסים שכיחים. חלק גדול מהסוכנים בחרו ביוזמתם לפעול למען חזבאללה; מרבית הסוכנים בחרו לפעול מתוך מניע כספי, והמניע הבולט אחריו היה אידיאולוגי; מרבית הסוכנים נתפסו תוך זמן קצר מיום גיוסם — ייתכן שמפאת מיומנויות ריגול נמוכות והכשרות לקויות (לצד עליונות מודיעינית ישראלית); מרבית הסוכנים העבירו מידע צבאי על ישראל; והתקשורת בין הסוכנים לבין מפעיליהם התבססה בעיקר על תקשורת טלפונית ומפגשים ישירים.

אף כי הסוכנים נחשפו בתוך זמן קצר, הם הספיקו להעביר מידע צבאי ואזרחי לחזבאללה, שאת חומרת הנזק שלו טרם ניתן לקבוע באופן חד־משמעי.

הגיוס לחזבאללה בוצע במקרים רבים ביוזמת הסוכנים, בעיקר לאחר שאלו ביקשו לעסוק בסחר בסמים או לפעול מתוך עמדות אידיאולוגיות. גיוסים אחרים בוצעו ביוזמת חזבאללה — לרוב במסגרת מפגשים בחו״ל. עד שנת 2006 הצליח חזבאללה להפעיל רשתות ריגול שכללו מספר סוכנים, ואולם לאחר שנת 2006 פחת מספר רשתות הריגול וגודלן צומצם, וחזבאללה החל להפעיל סוכנים בודדים. ייתכן בהחלט כי השינויים שחלו לאחר מלחמת לבנון השנייה, בשל החלטת האו״ם שאסרה על נוכחותו של כוח צבאי בדרום לבנון (למעט צבא לבנון) (אתר צה״ל, 2018), הקשו על חזבאללה לפעול לצד גדר הגבול ולגייס רשתות ריגול גדולות, ולכן הארגון החל לעסוק בגיוס סוכנים בודדים. כמו כן חזבאללה מעולם לא זנח את הניסיונות לגייס ולהפעיל סוכנים בישראל, גם כאשר סוכנים שהפעיל נחשפו שוב ושוב. בסופו של דבר חזבאללה הצליח לגייס סוכנים בישראל, בין ברשתות גדולות ובין כיחידים. עשרות הסוכנים שחזבאללה הפעיל בישראל אפשרו לארגון להיחשף למידע צבאי, למידע סודי ולמידע אזרחי גלוי על ישראל.

המידע המודיעיני שהועבר לחזבאללה היה בעיקר בעל פוטנציאל לפגיעה ביטחונית עתידית בישראל. כלומר, אף כי הסוכנים נחשפו בתוך זמן קצר, הם הספיקו להעביר מידע צבאי ואזרחי לחזבאללה, שאת חומרת הנזק שלו טרם ניתן לקבוע באופן חד־משמעי, אלא יש להמתין ולראות כיצד חזבאללה יפעל בעימות מזוין עתידי עם ישראל. המחקר הראה כי תהליך איסוף מודיעין משול להרכבה מתמשכת של תצרֵף (פאזל) הכולל מודיעין גלוי, מודיעין אנושי וטכנולוגי ומאפשר לגבש תובנות על היכולות הצבאיות של היריב, על החוזקות והחולשות שלו ועל החברה האזרחית בכלל. בין שהמידע נאסף מספרות ומעיתונות גלויה ובין שמדובר על מידע סודי, הוא מאפשר לגבש תמונת מודיעין על היריב ולנצל זאת בעתיד.

כאשר חזבאללה גייס את הסוכנים הוא זיהה וניצל חולשות פסיכולוגיות־רגשיות שלהם, מצוקות כלכליות של מספר תושבים בישראל ושנאה אידיאולוגית שאפיינה מספר סוכנים, ועל בסיס מאפיינים אלו הצליח הארגון להפעיל סוכנים לטובתו. מניעים של כסף, אידיאולוגיה ומניעים פסיכולוגיים נחשבו למניעים הנפוצים להפעלת סוכנים בישראל, ובזכות מערכת המודיעין האנושי של חזבאללה שפרוסה במדינות שונות בעולם הוא הצליח לזהות את המניעים המרכזיים הללו ולהפעיל מרחוק סוכנים בתוך ישראל.

אולם חרף גיוסם של עשרות סוכנים שפעלו בעבור חזבאללה בישראל, רבים מהם נחשפו בתוך זמן קצר. המחקר הראה כי העליונות המודיעינית של ישראל והעובדה כי לא פעם חזבאללה מיהר להפעיל סוכנים בישראל ללא הכנה קפדנית עבורם הובילו לחשיפה מהירה של הסוכנים בישראל. יכולות המודיעין של ארגון חזבאללה נחשבות למתונות ביחס ליכולות המודיעין המסכל של ישראל, בעיקר מפאת פערי המשאבים והמיומנויות בין היריבים (Harber, 2009; Tsichritzis, 2015).

המודוס אופרנדי של הפעלת סוכני חזבאללה בישראל הראה כי במקרים רבים היה מדובר בפעילים חדשים חסרי ניסיון שטרם הוכיחו את הפוטנציאל שלהם בארגון (Levitt, 2020; Pop & Silber, 2021). לצד זה צוין בסקירת הספרות כי סוכני חזבאללה מזוהים עם מיומנויות מקצועיות שונות, חלקם אנשים בעלי הכשרה צבאית או הכשרה מטעם הארגון (בחו״ל), ואחרים התאפייני בהיעדר הכשרה, חוסר ניסיון בריגול ואי־הבנה לגבי הפעילות שביצעו, אשר הובילו לחשיפה מהירה של הסוכנים (בוחבוט, 2015). זה עשוי גם להסביר מדוע מרבית סוכני המודיעין שהופעלו בישראל לא מילאו תפקידים מבצעיים מקבילים שמחייבים לא פעם מיומנויות ייחודיות נוספות כמו הרכבת מטענים והפעלת כלי נשק, משום שחלק מהסוכנים כלל לא ראו

את עצמם בתפקידי לחימה ופעילויות מבצעיות. סוכנים אחדים עסקו בסחר בסמים וראו את עיסוקם המרכזי בהברחת סמים ונשק ולא בהכרח בריגול, ואילו אחרים גויסו באופן מקרי (כחלק מטיול בחו"ל) ומייד נדרשו לפעול עבור חזבאללה.

הפעלת סוכנים היא תהליך מורכב וממושך, אך נדמה כי לעיתים חזבאללה מיהר בהפעלתם של הסוכנים ולא הכשיר והפעיל אותם באופן מקצועי וראוי. גיוס הסוכנים והפעלתם ברמה מקצועית לא נאותה לצד עליונות מודיעינית ישראלית אפשרו לישראל לחשוף את מרבית הסוכנים בזמן קצר יחסית. אף על פי שישראל הצליחה לחשוף שוב ושוב סוכנים של חזבאללה, הארגון לא התייאש מהחשיפות המהירות והמשיך לעסוק ללא הרף בגיוס סוכני מודיעין בישראל. הדבר מדגיש עד כמה חזבאללה רואה חשיבות עליונה בגיוס סוכנים בישראל, והוא מנסה לעשות זאת שוב ושוב.

גיל ריזה הוא בעל תואר הנדסאי תעשייה וניהול ממכללת רופין (2004-2002), תואר ראשון במדע המדינה ויחסים בינלאומיים מהאוניברסיטה הפתוחה (2008-2005) ותואר שני במלחמה בטרור מאוניברסיטת מונש באוסטרליה (2012-2010). סיים התמחות במשרד ראש הממשלה והקבינט בוויקטוריה, אוסטרליה, במחלקת ביטחון ומצבי חירום (2012). כיום הוא חוקר עצמאי בתחום הטרור.
gilriza@yahoo.com

מקורות

אתר צה"ל (2018, 22 באוקטובר). **צה"ל חושף עמדה נוספת של ארגון הטרור חיזבאללה**. https://bit.ly/3un4yEY

בוחבוט, א׳ (2015, 14 באוגוסט). **קרב המוחות של השב"כ מול יחידת המרגלים של חיזבאללה**. וואלה! https://news.walla.co.il/item/2881262

בוחבוט, א׳ (2016, 21 בינואר). **כישלון רודף כישלון: כך חיזבאללה מנסה להחדיר סוכנים לישראל כבר 20 שנה**. וואלה! https://news.walla.co.il/item/2927362

זיתון, י׳ רובינשטיין, ר׳, מורג, ג׳ וקוריאל, א׳ (2021, 16 בדצמבר). **התחזות לשליח וצילום כיפת ברזל: תושב יפו וסוחר עזתי מואשמים בריגול לחמאס**. YNET. https://www.ynet.co.il/news/article/r1jvgodqk

חוק העונשין תשל"ז-1977. נבו. https://bit.ly/3twQ0TS

מבקר המדינה (2021). **ההיערכות הלאומית להגנה מפני איום הרחפנים — מעקב מורחב**. דוח שנתי 71ב, התשפ"א-2021. https://bit.ly/3IrMkqQ

מיכאל, ק׳ ודוסטרי, ע׳ (2018). ההתעצמות הצבאית של חמאס. בתוך ע׳ קורץ, א׳ דקלוב׳ ברטי. (עורכים), **משבר רצועת עזה: מענה לאתגר** (עמ׳ 41-49). המכון למחקרי ביטחון לאומי. https://bit.ly/3iw8L3r

סא"ל ח׳, רס"ן בר גיל ורס"ן (מיל׳) ת׳ (2021, 3 באוקטובר). **פריצה לצורך השפעה — חוסן ככלי התמודדות עם לוחמת הסייבר של איראן**. מרכז דדו. https://bit.ly/3tvYpqz

סיבוני, ג׳, כהן, ד׳ ורוטברט, א׳ (2013). איום ארגוני הטרור במרחב הסייבר. **צבא ואסטרטגיה, 5**(3), 3-25. https://bit.ly/3ivlXpi

סיבוני, ג׳ וקרוננפלד, ס׳ (2015). התפתחויות בלוחמת הסייבר של איראן — 2014-2013. בתוך ג׳ סיבוני (עורך), **מרחב הסייבר והביטחון הלאומי — מבחר מאמרים, קובץ שלישי** (עמ׳ 55-74). המכון למחקרי ביטחון לאומי. https://bit.ly/3qCg9z0

קוליק, א׳ (2009). מלחמתו החשאית של חזבאללה בישראל. **עדכן אסטרטגי, 12**(3), 101-112. https://bit.ly/352MR4K

שב"כ (2014, 13 בספטמבר). **פעילות חיזבאללה מול ערביי ישראל**. https://bit.ly/36mSQlF

Bitton, R. (2019). Getting the right picture for the wrong reasons: Intelligence analysis by Hezbollah and Hamas. *Intelligence and National Security*, *34*(7), 1027-1044. https://doi.org/10.1080/02684527.2019.1668717

Gentry, J. A. (2016). Toward a theory of non-state actors' intelligence. *Intelligence and National Security*, *31*(4), 465-489. https://doi.org/10.1080/02684527.2015.1062320

Harber, J. R. (2009). Unconventional spies: The counterintelligence threat from non-state actors. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, *22*(2), 221-236. https://doi.org/10.1080/08850600802698200

Levitt, M. (2020). Breaking Hezbollah's 'Golden Rule': An inside look at the modus operandi of Hezbollah's Islamic Jihad organization. *Perspectives on Terrorism*, *14*(4), 21-42. https://www.jstor.org/stable/26927662

Lillbacka, R. (2017). The social context as a predictor of ideological motives for espionage. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, *30*(1), 117-146. https://doi.org/10.1080/08850607.2016.1230704

Pop, I., & Silber, M. D. (2021). Iran and Hezbollah's pre-operational modus operandi in the West. *Studies in* Conflict & Terrorism, *44*(2), 156-179. https://doi.org/10.1080/1057610X.2020.1759487

Riedel, B. (2011). Terrorist intelligence capabilities: Lessons from the battlefield. *Georgetown Journal of International Affairs*, *12*(1), 26-33. https://www.jstor.org/stable/43133861

Shapir, Y. S. (2017). Hezbollah as an Army. *Strategic Assessment*, *19*(4), 67-77. https://bit.ly/3iwRYNY

Strachan-Morris, D. (2019). Developing theory on the use of intelligence by non-state actors: Five case studies on insurgent intelligence. *Intelligence and National Security*, *34*(7), 980-984. https://doi.org/10.1080/02684527.2019.1672034

Thompson, T. J. (2014). Toward an updated understanding of espionage motivation. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, *27*(1), 58-72. https://doi.org/10.1080/08850607.2014.842805

Tsichritzis, G. (2015). *Intelligence collection, analysis and reporting of terrorist Groups: A study on effectiveness.* Research Institute for European and American Studies. https://bit.ly/3D2KgEG

Wege, C. A. (2016). Anticipatory Intelligence and the post-Syrian war Hezbollah intelligence apparatus. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, *29*(2), 236-259. https://doi.org/10.1080/08850607.2016.1121039

נספח א׳ — רשימת פסקי הדין לפי תאריך תחילת הפעילות של הסוכן

(חלק מפסקי הדין כללו מספר נאשמים)

[מחוזי] ת״פ 00/408 מדינת ישראל נ׳ סלים בן סעיד עבד אל־ראזק (חיפה), 13 ביוני 2001

[עליון] בש״פ 04/224 מדינת ישראל נ׳ ג׳מאל בן נאאף רחאל, 13 בינואר 2004

[מחוזי] ת״פ 03/36 מדינת ישראל נ׳ סעד בן ג׳מיל קהמוז (נצרת), 15 ביולי 2007

[צבאי] מ 02/3 התובע הצבאי נ׳ עומר אל־הייב, 27 באפריל 2006

[מחוזי] תפ״ח 08-08-1625, מדינת ישראל נ׳ חאלד קשקוש (מרכז), 7 בינואר 2009

[מחוזי] ב״ש 04/001009 מדינת ישראל נ׳ מחמד בן עבדו שמאלי (נצרת), 14 בינואר 2004

[מחוזי] תפ״ח 07/4041 מדינת ישראל נ׳ מנאר ג׳בארין (חיפה), 28 בנובמבר 2007

[מחוזי] ב״ש 06/1234 מדינת ישראל נ׳ ג׳מיל בן סלאח אבו סלאח (חיפה), 26 במארס 2006

[מחוזי] פ״ח 06/536 מדינת ישראל נ׳ ר.ב.מ.מ. (נצרת), 21 במאי 2007

[שלום] ב״ש 07/1837 היועמ״ש נ׳ עזמי בשארה (פתח־תקווה), 25 באפריל 2007

[מחוזי] תפ״ח 10-05-43935 מדינת ישראל נ׳ אמיר מחול (חיפה), 30 בינואר 2011

[עליון] בש״פ 13/4664 זאהר יוספין נ׳ מדינת ישראל, 8 ביולי 2013

[מחוזי] תפ״ח 12-10-2551 מדינת ישראל נ׳ מילאד חטיב (חיפה), 9 באפריל 2013

[עליון] בש״פ 10/120 מדינת ישראל, ראוי סולטאני 24 בפברואר 2010

[מחוזי] תפ״ח 09/652 מ.י. פרקליטות מחוז ירושלים נ׳ עמאר חשימה (ירושלים), 22 במארס 2010

[מחוזי] מ״ת 1390-07-10 מדינת ישראל נ׳ אוסאמה ואכד (נצרת), 7 באוקטובר 2010

[צבאי] ערעור (מחוזי) 11/73 והיב סלמאן נ׳ התובע הצבאי הראשי, 25 בנובמבר 2012

[מחוזי] ת״פ 12-11-45296 מדינת ישראל נ׳ עסאם משאהרה (ירושלים), 21 באוקטובר 2013

[עליון] בש״פ 20/8177 מדינת ישראל נ׳ יאסמין גאבר, 26 בנובמבר 2020

[מחוזי] תפ״ח 19-03-51606 מדינת ישראל נ׳ מחמוד ג׳בארין (חיפה), 8 במארס 2021

[מחוזי] תפ״ח 20-03-52144 מדינת ישראל נ׳ מאי־בת מסארוה (מרכז), 1 בדצמבר 2021

הערות

1 יודגש כי חזבאללה ניסה מספר פעמים להפעיל סוכנים בישראל למטרות מבצעיות כמו פיגועים, הנחת מטענים, חטיפה, הברחת אמצעי לחימה ועוד. אולם מכיוון שפעילויות אלו לא תמיד כללו גם העברת מודיעין, הן לא הופיעו במסגרת מקרי המבחן של המחקר. מקרים נוספים של הפעלת סוכני חזבאללה בישראל לצורך פעולות מבצעיות מופיעים באתר השב״כ (שב״כ, 2017; או באתר האינטרנט: https://www.shabak.gov.il/publications/Pages/shotef080812.aspx).